

Vilniaus universitete studentai turi galimybę mokytiis kinų kalbos

在维尔纽斯大学学生有机会学汉语。

Vytis SILIUS

Lietuvių, mokančių kinų kalbą, vis dar labai nedaug, todėl daugumai mūsų ji – „egzotiška“, arba tiesiog „paukščių“ kalba, kurios mokytis pasiryžta retas. Taip pat nedaug kas yra girdėję, kad tokia galimybė realiai egzistuoja, mat kinų kalba yra dėstoma ir Lietuvoje, seniausioje aukštojoje mokykloje – mūsų Vilniaus universitete. Juk tai – viena labiausiai pasaulyje paplitusių, taip pat viena iš šešių oficialių Jungtinių Tautų Organizacijos (JTO) kalbų.

Kinų kalba priklauso kinų-tibetiečių kalbų šeimai. Tai, ką mes bendriausiai vadiname vienu vardu „kinų kalba“, iš tiesų tėra viena iš Kinijoje paplitusių kalbų, tapusi bendrinės kinų kalbos pagrindu. Tai yra vadinamųjų „etninių kinų“, arba *chanių* (vardas kilęs nuo Kinijos imperijos vienos pirmųjų Han dinastijos pavadinimo) kalba (*hanyu*), tuo tarpu kitos vadinamos dialektais, nors skirtumai tarp jų dažnai itin ryškūs, kaip tarp skirtingų kalbų. Neįmanoma Kinijoje aiškiai nustatyti ribos tarp to, kas vadintina dialektu, o kas atskira kalba, mat greta daugybės šnekamosios kalbos variacijų tūkstantmečius egzistavo bendrinė ir vieninga rašto sistema – kinų hieroglifai. Dėl šios priežasties Kinijoje labai aiškiai skiriama rašytinė kinų kalba (*zhongwen*) nuo sakytinės ar šnekamosios kinų kalbos (*hanyu* arba *huayu*).

Paprastai skiriami septyni pagrindiniai kinų kalbos dialektai. Šiaurinis dialektas – labiausiai paplitęs, todėl tapęs ben-

drinės kalbos pagrindu, dabar dažniausiai ir įvardijamas kaip *chanių* (angliškai sakoma „mandarin“). Kiti dialektai: *wu*, *xiang*, *gan*, *hakka* (arba *kejia*), *kantono* (arba *yue*) ir *min*. Kinų kalba pasaulyje šneka virš 1 mlrd. žmonių Kinijoje (įskaitant Taivaną, Honkongą, Makao), Singapūre, Indonezijoje, Malaizijoje, Tailande. Singapūre tai taip pat viena iš keturių oficialių kalbų. Didelės kinieškos diasporos gyvena Australijoje, JAV, taip pat ir Vakarų Europoje.

Kaip ir dauguma kinų-tibetiečių kalbų, kinų kalba yra toninė. Tai reiškia, kad skiemenys, kurie ištariami skirtinga specifine tonacija, žymi visiškai skirtingas reikšmes ir užrašomi skirtingais hieroglifais. Bendrinėje kinų kalboje yra keturi tonai ir vienas neutralus, t. y. iš viso penki būdai ištarti vieną skiemenį, tačiau kai kurie pietiniai dialektai turi net iki 10 tonų. Pavyzdžiui, bendrinėje kinų kalboje skienuo „ma“, priklausomai nuo



tono, gali reikšti „mama“, „kanapė“, „arklys“, „barti“ arba žymėti pagalbinę dalelytę, tiesioginį sakinį verčiančią į klausiamąjį.

Kiniškiems garsams užrašyti kitomis kalbomis yra naudojami įvairūs perrašos būdai. Jų sukurta labai daug, bet šiuo metu populiariausia ir iš esmės visuotinai priimta yra Pinyin perrašos sistema, 1958 metais pasiūlyta Kinijos Liaudies Respublikos lingvistų. Ji naudojama ir kinų kalbos mokant užsieniečius, taip pat perrašant kiniškus vardus ar pavadinimus užsienio spaudoje ar literatūroje.

Kinų kalbos ir rašto istorija ilga. Seniausi rašytiniai šaltiniai Kinijoje datuojami apie 1700 m. pr. m. e. Hieroglifų atsiradimas aiškinamas legenda apie kinų valdovą Fu Xi, kuris pirmuosius ženklus „išskaitęs“ iš dangaus „raštų“ ir taip užrašęs pirmuosius hieroglifus – trigramas, naudojamas „Permainų knygoje“ (*Yijing*), viename pačių svarbiausių ir seniausių Kinijos raštijos paminklų. Rašmenų pavidalas per amžius kito, didėjo jų skaičius. Rašto sistemą pirmą kartą unifikavo pirmasis Kinijos imperatorius Qin Shi Huang III a. pr. m. e. pabaigoje. Nuo to laiko iš esmės jų rašymo forma nebesikeitė iki pat šių laikų. Rašytinė kinų kalba (dar vadinama *wenyan*) nuo daugybės sakininės kalbos dialektų skyrėsi ir stiliumi, ir gramatika, ir žodynu, ją mokėjo tik išsilavinę žmonės. Tokią situaciją galima palyginti su lotynų kalbos vaidmeniu viduramžių Europoje. Rašytinė kinų kalba taip pat ilgą laiką buvo naudojama ir Japonijoje, Korėjoje oficialiuose dokumentuose, literatūroje. Tik XX a. Kinijoje kilus Ge-gužės Ketvirtosios judėjimui, literatūra imta rašyti ir „paprastų“ žmonių kalba (*baihua*).

Taip pat egzistuoja didelė hieroglifų užrašymo stilių įvairovė, kurią lėmė ypatingas kinų dėmesys kaligrafijos menui. Skiriami *zhuan* (antspaudų), *caoshu* (žolės), *lishu* (oficialus), *kaishu* (standartinis) stiliai.

Dažnai kinų ar besimokančių kinų kalbos klausiami: kiek iš viso yra hierogli-

fų? Į pirmąjį kinų kalbos žodyną, sudarytą dar III a. pr. m. e., buvo įtraukti 3300 hieroglifai, naujausiam „Didžiajame šiuolaikinės kinų kalbos žodyne“ jų jau yra 56 000. Vis dėlto apie 40 proc. šį žodyną sudarančių hieroglifų yra to paties rašmens variacijos, o tam, kad būtų galima rašyti ir skaityti šiuolaikine kinų kalba, užtenka mokėti 3–4 tūkstančius hieroglifų.

Jau XIX a. antroje pusėje Kinijoje užsimezgė diskusijos apie tai, kad dėl gana sudėtingos ideografinės rašto sistemos gali būti daugiau neraštingų žmonių, tačiau didelio masto rašto reforma imta vykdyti tik įkūrus Kinijos Liaudies Respubliką. 1955 metais vyriausybės sprendimu buvo supaprastinti kiniški rašmenys. Buvo panaikinti kai kurie hieroglifai, jų reikšmės imtos žymėti skoli-



niais, mažinamas brūkšnelių skaičius viename hieroglife. Šiuo metu egzistuoja abi rašymo formos, kurios į Vakarų kalbas ne visai tiksliai verčiamos kaip „tradicinė“ (naudojama Honkonge, Makao, Taivane) ir „supaprastinta“ (naudojama žemyninėje Kinijoje bei Singapūre). Daugybę negandų Kinijai ir jos žmonėms atnešusios Kultūrinės revoliucijos metais būta energingų raginimų panaikinti hieroglifus ir pereiti prie fonetinio rašto sistemos. Vis dėlto tokių planų nie-

kada nebuvo imtasi rimtai įgyvendinti. Dabar jau gana akivaizdu, kad ne sąlyginis rašto sudėtingumas daugiausia nulemia neraštingumo rodiklius atskirose valstybėse. Pagal 2005 metų JTO duomenis neraštingumas Honkonge buvo mažesnis nei Portugalijoje ar Maltoje, o žemyninėje Kinijos dalyje mažesnis nei Meksikoje ar Turkijoje.

Kinų kalbos Lietuvoje mokoma Vilniaus universiteto Orientalistikos centre, atkurtame 1993 metais, vienijančiame Rytų kultūrų tyrinėtojus Lietuvoje bei ruošiančiame Azijos ir Artimųjų Rytų specialistus. Pirmoji sinologijos krypties, t. y. Kinijos istoriją, kalbą, kultūrą studijuojančių bakalauro pakopos studentų karta Orientalistikos centre buvo priimta 2000-aisiais. Išleistos jau dvi bakalauro kartos, šiuo metu dviejuose kursuose sinologiją studijuoja dar per 20 studentų. Jiems dėsto ir lietuviai, ir kinai dėstytojai, paskaitos vyksta moderniose, su Kinijos ar kitų šalių vyriausybių,

ambasadų, organizacijų pagalba įrengtose auditorijose. Kinų kalbos kursai siūlomi ir visiems to norintiems prie Orientalistikos centro įkurtoje Rytų kalbų mokykloje.

Jaunas žmones studijuoti kinų kalbą, kaip ir kitas mūsuose retas kalbas, pirmiausia skatina naujų šalių, svetimų kultūrų pažinimo troškulys. Tęsiant studijas atrandamos ir aiškesnės nišos, kuriose galima panaudoti įgytas žinias, išmoktą kalbą. Jau parengti specialistai įsilieja į valstybės valdymo aparatą, įvairias nevyriausybines organizacijas ar privačias kompanijas, kurios savo veiklą sieja su Kinija.

Kinų kalbos kursai organizuojami ir rudens, ir pavasario semestrais, sudaromos skirtingų lygių grupės. Platesnės informacijos galima kreiptis į Orientalistikos centro (OC) administratorių Vyty SILIŲ arba į OC vyriausiąją specialistę Mariją TARASOVĄ telefonu 268 72 56 arba el. paštu oc@cr.vu.lt. Kviečiame apsilankyti ir mūsų internetinėje svetainėje <http://www.oc.vu.lt>.